

CSICSAY ALAJOS

MIRE ESKÜDTETIK FEL AZ ORVOSOKAT?

Ma már szinte magától értetődő, hogy orvosi praxist kizárólag csak olyan személyek folytathatnak, akik ahhoz megfelelő iskolát, azaz egyetemet végeztek. Ezt már sok-sok évvel ezelőtt, a *hipokratészi eskü* szövegében meghatározták az ógörögök. Ezért megdöbbenő, hogy még ma, a 21. században is akadnak vakmerő szélhámósok, akik a biológiai alapfogalmakat sem ismerik, kijátszva a hatóságok éberségét, reszkírozzák, hogy kiadják magukat orvosnak. Ráadásul még rendelőhöz is képesek hozzájutni, asszisztenseket alkalmaznak, persze ugyanúgy szakképzetleneket, mint amilyenek ők. Pecséttel, aláírásukkal ellátott receptjeikre a gyógyszereket adnak ki. És ami a csúcs, az áldoktor, amíg le nem lepleződött, államilag megszabott fizetést kapott, meg ún. paraszolvenciát. Ám nem ez a témánk, hanem az orvosi, azaz a *hipokratészi eskü*.

Vegyük alaposan szemügyre az eskü eredeti szövegét! Bizony ma már akad vele néhány probléma. Az első az, hogy nem is *Hippokratész* volt a megfogalmazója, hanem annak a szigetnek, Kosznak – ahol élete nagy részét töltötte – az *aszklépioszi orvospapjai*, akik néhány száz évvel előbb éltek, mint ő. Íme, az eskü legrégebbinek vélt fordítása:

„Esküszöm a gyógyító Apollónra, Aszklépioszra és Hügieiára és Panakeirára és valamennyi istenre és istennőre, akiket ezennel tanúkul hívok, hogy minden örömmel és tehetséggel megtartom következő kötelességemet: tanáromat, akitől e tudományt tanultam, úgy fogom tisztelni, mint szüleimet, vagyonomat megosztom vele, s ha rászorul, tartozásomat lerovom; utódaikat testvéreimnek tekintem, oktatom őket ebben a tudományban, ha erre szentelik magukat, mégpedig díjtalanul; továbbá az orvosi tudományt ráhagyományozom fiaimra és azokra, akik az orvosi esküt leteszik, másokra azonban nem. Tehetségemhez és tudásomhoz mérten fogom megszabni a betegek életmódját az ő javukra, és mindent elhárítok,

ami ártana nekik. Senkinek sem adok halálos mérget, akkor sem, ha kéri, és erre vonatkozólag még tanácsot sem adok. Hasonlóképpen nem segítek hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához. Tisztán és szentül megőrzöm életemet, a tudományomat. Sohasem fogok hólyagkővet operálni, hanem átengedem ezt azoknak, akiknek ez a mesterségük. Minden házba a beteg javára lépek be, s őrizkedni fogok minden szándékos károkozástól, különösen férfiak és nők szerelmi élvezet-re használatától, akár szabadok, akár rabszolgák. Amit kezelés közben látok vagy hallok – akár kezelésen kívül is, a társadalmi érintkezésben –, nem fogom kifecsegni, hanem titokként megőrzöm. Ha ezt az eskümet megtartom és nem szegem meg: örvendhessek életem fogytáig tudományomnak, s az életemnek, de ha esküszegő leszek, törtenjék ennek ellenkezője.”

A szövegből nem derül ki világosan, ha az orvos esküszegő lesz, mi történjék vele. Zárják börtönbe, küldjék száműzetésbe, miként ezt a görögök a nem kívánatos személyekkel meg szokták tenni, vagy talán kényszerítsék öngyilkosságba, mint Szókratészt? Valószínűbb, azt kívánta az eskü, sújtsa az esküszegőt átok. Az elátkozást még a közelmúltban is nagyon komolyan vették az emberek. Bár az átok fogalmának megítélése más elbírálás alá esett természettudományi, és más lélektani, pontosabban felekezeti szempontból. Az emberek többsége inkább elkerüli a könnyelmű ráhivatkozást. Nem lehet tehát véletlen, hogy az újkori orvosi eskü szövegéből kimaradt a nehezen értelmezhető zárómondat. Meg persze évszázadokon át a társadalmi törvények is alaposan megváltoztak, melyekhez nemcsak az orvosi szakmának – pardon, hivatásnak – kell alkalmazkodnia, hanem mindegyiknek, amelyiktől emberi sorsok függenek.

Annyit azonban meg kell jegyez-nünk, hogy az eredeti hipokratészi eskü, több oknál fogva is, nemcsak idejét múlta, hanem, mint említettem, a „modern világ” törvényeivel már összeegyeztethetetlen, ezért ma

minden orvostudományi egyetemnek – annak ellenére, hogy a megnevezése megmaradt – más-más a „hipokratészi esküje”. Minden egyetem orvosi esküjének szövegében apróbb eltérések találhatók. Épp ezért kiindulópontnak, illetve mérvadónak tekintendő az adott ország orvosi kamarája által elfogadott orvostikai kódex, ami így szól:

„Én, (...), esküszöm, hogy orvosi hivatásomhoz mindenkor méltó magatartást tanúsítok. Legfőbb törvénynek tekintem a betegek testi és lelki gyógyítását, a betegségek megelőzését. Az emberi életet minden megkülönböztetés nélkül tiszteltem. Orvosi tevékenységem soha nem irányul emberi élet kioltására. A betegek emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartom, bizalmukkal nem élek vissza és titkaikat haláluk után is megőrzöm. Tanítóimnak megadom az illő tiszteletet, orvostársaimat megbecsülöm. A betegek érdekében ismereteimet, tudásomat folyamatosan gyarapítom. Minden örömmel arra törekszem, hogy megőrizsem az orvosi hivatás tisztaságát és tekintélyét. Az... Egyetem hírnevét öregbítem és megbecsülését előmozdítom.”

Kiegészítés: „A ... Orvosi Kamara öröködi az orvosi hivatás tisztasága felett, védelmezi a hivatásuknak megfelelő magatartást tanúsító orvosokat, elmarasztalja azokat az orvosokat, akik a szakma erkölcsi szabályait és/ vagy orvosi esküjüket megszegik.”

Ha az orvosi eskü „eredeti” és a mai szövegét összevetjük, mindjárt észrevesszük, hogy az elsőben Aszklépiosznak csak a két lánya szerepel, ami arra enged következtetni, hogy a görögök sem a sebészetnek, sem a belgyógyászatnak nem tulajdonítottak akkora jelentőséget, mint a higiénének és a gyógyszerészetnek. Persze ha az orvoslásnak ez a négy ága, vagy legalább a két utolsó, már a kezdetben külön váltak, akkor az esküben miért hangsúlyozták, hogy csak a hólyagkövek eltávolításához szükséges külön szakismeret? Feltehetőleg azért, mert észrevették, hogy a kiválasztó rendszerben keletkezett apróbb kövek a vizelettel eltávoznak, de vannak,

amelyek megakadnak, akár följebb is, a vesemedencében, miáltal görcsös fájdalmak keletkeznek. Ám ez csupán gyanú. Viszont ha embert nem boncoltak, honnan tudtak a húgyhólyag létezéséről? Naiv kérdés. Emlősállatokra ősidők óta vadászott az ember, s miután elejtett egyet-egyét és feldarabolta, rá kellett jönnie, hogy a belső részei közül melyek a fogyaszthatók és melyek nem. A gyógyászathoz viszont már fejlett társadalom kellett, ami sok ezer év alatt formálódott ki. Bőven volt idő, hogy megfigyelhesék, milyen szervek hol helyezkednek el az állatok testüregeiben. A vemhes nőstények hasüregében pedig meg kellett találniuk a különböző fejlődési szakaszban lévő magzatokat is. Ha nem kotortak is bele az élő emberek szervezetébe, kezdettől fogva dúltak háborúk, amelyek horrorba illő kegyetlenkedésekkel jártak. Mindenkinek van képzelőereje, nem kell részleteznem, mi minden játszódhatott le ilyen alkalmakkor. Az ókori orvosok, nem csupán a görögök, nem egyszer tapasztalhatták, hogy a nők spontánul elvetélnék, s rájöttek, hogy ezt a folyamatot mesterségesen is elő lehet idézni. Nyilván megvoltak hozzá a módszereik is. A társadalmaknak azonban nagyon sok összetevőjük alakult ki. Kezdetektől fogva mindegyikben kulcsszerepet töltött be a vallás, ami pedig legtöbbször kegyes, olykor azonban kegyetlen együttélési, „erkölcsi” normákat fogalmazott meg. Ezek szerint a görögök tiltották vagy legalábbis helytelenítették a terhesség megszakítását. Annyira tisztelték az emberi életet, hogy az orvosoknak mindent el kellett követniük annak megmentéséért. Ha az orvosi eskübe beleszótták, hogy egyetlen asszonyt sem segítenek hozzá a magzata elhajtásához, akkor az is bizonyos, hogy már akkor előfordultak nem kívánt terhességek, valamint halállal végződő szakszerűtlen beavatkozások is. Vagy tán az állam követelte meg tőlük, hogy minden magzatot hagyjanak a világra jönni? Ennek azonban a törvényeikben nyoma sem lehet. A lényeg az, hogy a téma körüli vita mindmáig éles ellentéteteket vált ki nemcsak az egyéneken, hanem a 21. század egyes európai országaiban is.

Szerintem az ókori orvosok zsenialitásának egyik gyökere, hogy észrevették és tudatosították, az élet nem a születéssel veszi kezdetét. Ráadásul még azt is tudták, hogy – férfiak és

nők ellen egyaránt – előfordulhatnak az orvosok részéről szexuális visszaélések. Ebből pedig arra lehet következtetni, hogy homoszexualitás az orvosok között is megmutatkozhatott. Különben miért tért volna ki rá az esküjük, hogy nem fognak vele visszaélni? Megjegyzem, aki olvasta a Bibliát, annak önkéntelenül eszébe jut a Szodoma és Gomora elpusztításával kapcsolatos dilemma. Az Úrnak, ugye, nem tetszett e két város férfi lakosságának a „züllöttsége”, melyek közül a homoszexualitást tartotta a legégbekiáltóbb bűnnek, holott az ún. vérfertőzést nem, pedig Lót, ha akarata ellenére is, a saját lányait ejtette teherbe. Ezt csupán azért említem meg, mert az aszklépioszi, majd a hippokratészi orvoslás egy időben bontakozhatott ki a zsidó erkölcsi normák írásban való rögzítésével. Mi viszont az i. sz. 21. században élünk.

A hippokratészi eskü kimondottan férfi orvosokra vonatkozott. Ha orvosként nők nem is dolgozhattak, a betegápolásból kivették a részüket, sőt a szüléseknél mint bábák ők működtek közre. Az orvosi egyetemek kapui viszont egészen a 19. század végéig csak keskeny résre nyílhattak ki a nők előtt. Annál inkább elgondolkodtató, hogy Aszklépiosz gyermekei közül miért éppen a két lány, főleg a Hügieia neve maradt fenn évezredekig. A mérge adása (ajánlása) pedig az orvosi segítséggel előidézett halállal függhetett össze. Tehát az ősekknek három kitétele is – a művi abortusz, a homoszexualitás és az orvos által elősegített gyilkosság, rejtetten még az eutanázia is – a 20–21. században már sem etikai, sem egészségügyi kérdések (legfeljebb csak másodlagosan), hanem ízléstelen, tapintatlan (azt is mondhatnánk, lelketlenül vadult) pártpolitikai marakodások eszközeivé váltak. A görögök annyira tisztelték az életet, hogy az orvosetikai kódexükbe azt is belefoglalták, hogy az orvosnak öngyilkosságot sem szabad(na) elkövetnie. Lásd: „*tisztán és szentül megörzöm életemet*”.

Majdnem megfeledkeztem arról, hogy a görög városállamok rabszolgáinkból tartották fenn magukat. Hogy a rabszolgák és a szabadok ugyanolyan orvosi ellátásban részesültek-e vagy sem, erről sem szól a történelem. Csupán a hippokratészi eskü tér ki rá, hogy az orvos mind a szabadokhoz, mind a rabszolgákhoz való viszonyában őrizkedni fog a sze-

relmi élvezetre való használatuktól. Ma már (hivatalosan) nincsenek rabszolgák, tehát rabszolgatartók sincsenek. Csak vállalkozók és munkavállalók vannak meg ilyen-olyan elitek és nem elitek. No, de ezt ne boncolgassuk, mert megint csak oda lyukadunk ki, hogy sok ezer éven keresztül hová „fejlődött” a világ...

Mindazonáltal, ismételten, joggal állíthatjuk, hogy Hippokratész és társai rakták le az orvostudomány alapjait, s ugyanakkor alaposan feladták a leckét az utánuk következő orvosnemzedékeknek. De, mint mindennek, ennek is megvan a maga fonákja. Mérhetetlen nagy tekintélyük folytán mind Arisztotelész, mind Hippokratész, sok-sok évszázadon keresztül útját állták a gondolkodás szabad fejlődésének. Főleg a filozófiájuk vonala volt szent és sérthetetlen. Mert hiába volt Hippokratész orvos, gondolkodásmódja szinte elválaszthatatlan volt a korát megelőző és a korát uraló filozófiától.

Azonban azt állítják egyes tudománytörténészek, hogy miként a hippokratészi eskü szövegét nem Hippokratész, a nedvkortanak szakkifejezéseit sem ő ötlötte ki, hanem, jó ötszáz évvel később, Róma egyik legnépszerűbb orvosa, Galénosz (i. sz. kb. 130–200, más adatok szerint, i. e. 129–216), aki a kis-ázsiai Pergamonban született. Galénosz neve is elárulja, hogy görög volt, és az elődeitől örökölt ismereteket, melyeket Alexandriában és más városokban gyarapított, vitte magával és fejlesztette tovább a Római Birodalomban. Ezek szerint a plágium is görög találmány lenne? Csak az a furcsa, hogy erről eddig nem vettek tudomást. Vagy tán nem is akartak róla tudni, amíg „egyes” politikusok egymás elleni botrányokat nem kreáltak belőle. Csak azt követelik meg, mindenki pontosan tüntesse fel, mit kitől „lopott”, és akkor nincs semmi baj. De hát a tudományok (is) egymásra épülve, folyamatosan alakultak ki. Új ismereteket az ujjaiból senki sem szophat ki, tán az sem lebecsülendő, ha valaki az elburjánzott tudásrengtegben némiképp el tud igazodni, és új összefüggéseket képes találni közöttük.